

Religie, christendom en politiek vanuit filosofisch perspectief

Religie verschijnt voor de hedendaagse politieke orde vooral als probleem. Religies hebben onmiskenbaar twee kanten: ze nodigen uit tot liefde en stellen deugden als verantwoordelijkheid, verdraagzaamheid, barmhartigheid en solidariteit centraal en tegelijkertijd dragen religies een gewelddadig potentieel in zich, met name als ze zich vermengen met politiek. Het is dan ook op zichzelf begrijpelijk dat religie als probleem verschijnt in een tijd van terreurdreiging van geradicaliseerde moslims. Maar je ziet dat religie ook als probleem verschijnt bij op het eerste oog minder precaire kwesties als subsidieverlening aan maatschappelijke organisaties met een religieuze grondslag en debatten over het verbod op smalende godslastering of het ritueel slachten.

Achter deze politieke bemoeienis met religieuze kwesties verschijnt een aantal tegenstellingen dat voor de politieke filosofie relevant is (Vgl. Terpstra, *Onenigheid en gemeenschap*). Zo wordt, ten eerste, de strijd tegen religie gevoerd in de naam van vrijheid, terwijl omgekeerd het pleidooi om religies een plaats te geven in de politiek een beroep doet op democratie en tolerantie. Religie wordt door velen gezien als een vorm van bevoogding, onverdraagzaamheid of zelfs gewetensdwang, alsof het seculiere onder de bevoogding van een religieuze overlevering komt, terwijl religieuze stromingen zelf stellen dat ze – in elk geval de monotheïstische religies jodendom en christendom – nauw zijn verbonden met begrippen als gelijkwaardigheid, vrijheid en democratie en zoeken naar wat vreedzaam samenleven met elkaar is. Een tweede tegenstelling is dat politiek wordt verstaan als een machtsmodel om de orde te handhaven of zelfs als een conflictmodel, alsof politiek in het teken staat van een vriend-vijand-verhouding, terwijl religies eerder bezig zijn met het stichten van gemeenschappen en zoeken naar wat samenbindt. In de derde plaats wordt politiek vaak opgevat als louter een kwestie van middelen en maatregelen, plannen en programma's, terwijl religieuze stromingen op hun beurt juist aandacht vragen voor meer verhevener perspectieven als spiritualiteit, interactie, toewijding, overgave, vergeving en vertrouwen.

De lezing is opgebouwd aan de hand van de volgende vragen: (1) Waarom is religie voor de politiek een probleem geworden, met welke mechanismes heeft dat te maken? Secularisatie is geen overtuigende verklaring. Eerder is het zo dat de instrumentalisering van de politiek een rol speelt: mensen worden gereduceerd tot objecten en instrumenten van beleid en dat is een urgent probleem. (2) Wat zijn de kenmerken van het hedendaagse mensbeeld en de samenlevingsvisie? Daarbij wordt stilgestaan bij de denkbeelden van de filosoof Bernard Mandeville. (3) Wat is de politiek-theologische erfenis van een christelijk continent, dat Europa lange tijd was? (4) Op welke manier kunnen we het politieke en het religieuze, en het christelijke, op een betekenisvolle wijze tot elkaar laten verhouden?

De stelling is dat religieuze tradities een potentieel in zich dragen dat door de huidige seculiere en instrumentalistische politiek onvoldoende wordt uitgeput. Dan gaat het met name om de visie die religieuze stromingen hebben op de waardigheid van ieder mens en op het vreedzaam samenleven. De politiek dient zich zorgen te maken om het religieuze probleem, niet in de zin van een vijandige bemoeizucht met religieuze rituelen of symbolen, maar in de zin dat ze zich de wezenlijke vraag stelt hoe het volle mens-zijn van eenieder in het publieke domein tot uitdrukking kan komen. Dat is eenvoudigweg de eis van een democratische politieke orde, waarin burgers rechten en vrijheden genieten die hun toestaan om hun religieuze overtuiging in de publieke sfeer in te brengen. En precies daarin schuilt, anders dan soms gedacht, juist ook het publieke belang van religie en het christendom: het publieke christendom articuleert praktijken en verhalen van goed en vreedzaam met elkaar. Deze praktijken en verhalen resoneren op vele manieren in de publieke ruimte, en zo kunnen ze weer herkenning oproepen en een opmaat vormen voor een open gesprek over wat werkelijk goed en vreedzaam samenleven is.